

Disperarea autorului cauzată de detenția ce părea fără limită - printr-o singură semnătură a vreunui potentat al vremii se putea prelungi "pedeapsa" cu câteva luni sau câțiva ani - este adâncită de aflarea veștii apariției cărții sale, monografia așezărilor neolitice de la Hăbășești, numele său fiind schimbat cu un semipseudonim.

Și totuși, în infernul deznădejdiei existau și oaze de speranță. Bucuria și încrederea au luminat figurile chinuite ale deținuților politici care au aflat de alegerea lui Eisenhower ca președinte al S.U.A. Încă odată însă, Occidentul și-a dovedit obtuzitatea și nepăsarea. Eisenhower va colabora fără muștrări de conștiință cu Moscova dându-le astfel, indirect, girul barbarilor sovietici și implicit barbarilor comuniști din centrul și sud-estul Europei.

Cartea este deseori străbătută de ironia față de niște indivizi care nu realizau condiția omului care nu are unde fugi. Pentru că ei, deținuții politici, erau încarcerati în spatele zidurilor groase de beton. Ceilalți, cei aflați în "libertate" erau închiși în propria lor țară devenită o uriașă închisoare.

Cartea, scrisă în anii '80, adică atunci când nu se întvedea vreo șansă de a fi publicată, ilustrează existența Gulagului românesc, fiind în același timp și o piedică în calea uitării. Pentru că, doar astfel **istoria** poate deveni cu adevărat **magistra vitae**. Chiar intenția autorului a fost aceasta : cartea trebuie să fie un "modest izvor istoric pentru începutul deceniului al șaselea al secolului nostru în România".

ȘTEFAN DORONDEL

Al. Zub, *Istorie și istorici în România interbelică*, Iași, "Junimea", 1989, 411 p.

Cel care a numit-o în 1783 "istorie" și a legiferat dreptul acelei științe preluând cele spuse de Miron Costin: "[...] voi da seama de ale mele câte scriu [...]", Petru Maior cu a sa *Istorie pentru începutul românilor în Dacia*, ca și istoricul revoluționar Nicolae Bălcescu cu a sa: *Istoria românilor supt Mihai Voievod Viteazul*, sau Nicolae Iorga, "care singur e un latifundiu incomensurabil", expunându-se conștiinței sale și judecăților vremii cu ale sale Istoriei, ca să facă recurs la câteva autorități în materie își găsește un prim corollarium în cele spuse de C.C.Giurescu: "Știința a devenit azi un act de solidaritate umană, pentru propășirea ei trebuiesc energiile coordonate ale colectivității întregi. De la acest principiu general nu se poate abate nici disciplina noastră istorică decât sub pedeapsa decrepitudinii".

Iată, așa devine explicabil de ce Al. Zub și-a intitulat pentru perioada cea mai frumoasă a acestei țări, în care toți cei ce țin un condei în mână în împrejurările de astăzi au datorii superioare față de patrie ce trec peste finalitatea artei, într-o perioadă în care creează somități în materie; un tablou complex cu o mare varietate de forme și culori ce își asigură un interes mereu proaspăt -, de ce și-a intitulat lucrarea: *Istorie și istorici în România interbelică*, care se vrea "o lectură a istoriografiei din epocă", iar ceea ce i-a conferit demersului o noutate e "tocmai conjuncția dintre realitatea istorică și reflexul ei legitim", istoriografia, "lăsând ușor să se întvedă preocuparea de a pune în lumină funcția socială a istoriei ca disciplină", surprinsă în detaliu și sintetic, în același timp, în cele 411 pagini ale cărții numărând 18 capitole și 25 subcapitole. Așadar, iată lungul drum parcurs de la prinderea în concert a științei până la constituirea ei ca o disciplină socială.

De aceea se ridică întrebarea: "Ce poate face istoricul? Ce e în stare el să obțină pentru statutul său de la epocă?", într-un cadru internațional care se așeza prin și cu ajutorul Academiei Române și a iluștrilor reprezentanți: Nicolae Iorga, Vasile Pârvan, Ovid Densusianu, I.C.Negruzzi, cu nu mai puținii lor iluștrii reprezentanți, înaintași atât de omagiați în epocă: Stolnicul Cantacuzino, Dimitrie Cantemir, corifeii Școlii ardelenice: Petru Maior, Gheorghe Șincai, Samuil Micu, Ion Budai-Deleanu considerați întemeietorii istoriografiei noastre moderne, apoi Mihail Kogălniceanu, Nicolae Bălcescu, Bogdan Petriceicu Hașdeu, A.D.Xenopol, Gheorghe Lazăr și mulți, mulți alții.

"Istoricii erau pretutindeni prezenți; Clio își făcea datoria", într-o desfășurare amplă și strălucită a operelor (de exemplu uriașa operă a "uriașului" Iorga); întrebări fără răspunsuri sau răspunsuri prin teme abordate în subcapitolele: "În cumpăna vremii", "În curentul cel larg de idei", "Crainicii de ideal".

"Trebuie să-l vedem pe istoric veghiind într-un turn ca memoria umanității să nu sufere nici o știrbire? Sau, dimpotrivă, el se arată mereu prins în mulțime, anonim și nediferențiat?", controversată problemă care pulsează în fiecare rând al cărții.

S-a dorit la un moment dat o detașare cât mai deplină a istoricului dar s-a ajuns la concluzia că volens-nolens "aparține unui fragment de istorie căruia nu i se poate sustrage întru totul". Poziția lui e paradoxală și tragică: amestecat în lume, se vrea și se cere deasupra ei, actor și spectator încrezător în putința spiritului său de a instaura ordinea și sensul în desfășurarea aparent dezordonată a lucrurilor, a coerenței lor lăuntrice. O amplă și strălucită analiză a mentalului pus în slujba aflării adevărului; a mentalităților "creatorilor de trecut" printr-o metodă și o expresie literară elevată, dezvăluind concepția și erudiția autorului.

În perioada interbelică, odată cu revizuirile până în conștiința de sine a istoriografiei, conform conceptului elaborat de Lucian Blaga, "No man land", pe baza acestei crize de conștiință se ridică și poziția lui Ștefan Zeletin care constată "o răzvrătire împotriva istoriei tradiționale, cronologice și propunea un program de istorie socială" și o istorie a civilizației, evidențiate (*Spre o istorie sociologică*) în capitolul cu același nume, apărută inițial în broșura *Ce este istoria socială?*.

Însuși Nicolae Iorga insista odată în plus asupra funcției sociale a istoriei, vehiculându-se în epocă concluzia: "[...] printr-un fel de genealogie tragică, istoria naște la rândul său istorie".

Lecția de istorie trebuie să fie - în cele din urmă - un gaj de libertate a spiritului creator, o "lectură" cu o problematică mereu nouă și voit sintetică a lumii, ca în viziunea unui Pierre Chaunu reliefată în capitolul: "Tradiție și înnoire", "Istoria e un dat inerent: plonjăm în ea, în *illa vivimus et sumus*. Totul e să o folosim cum se cuvine, ca pe un instrument delicat și fragil, uneori destul de redutabil, un instrument pe seama căruia ființa umană trebuie să iasă înobilată", chiar dacă, așa cum spunea Iorga: "Nu avem iluzia unei descoperiri".

În subcapitolul: "Generații, atitudini ?" Al. Zub face apel la același Nicolae Iorga, care sublinia că, deși își iubea neamul, pentru a scrie istorie n-a avut nevoie de iubire, ci numai de izvoare și minte sănătoasă, astfel ca adevărul să poată lua o formă cât mai organică, venind pe alocuri astfel în contradicție cu Fustel de Coulange, pentru care știința și patriotismul nu se pot reconcilia nicicând, sau cu Pierre Chaunu sau Guizot pentru care: "Există tot atâtea istorii câți istorici" și de asemenea, cu confruntările dintre diferitele școli istorice. "Astfel a scrie istorie înseamnă a face trecutul inteligibil". În acest context se scrie întreg capitolul: "Tendințe, Școli, Programe", care dezvăluie că istoriografia română nu numai că a "progresat neașteptat de mult" dar se reînnoiește cu totul ca informație și viziune, mai ales prin școala critică - prin "impulsul direcției critice - și prin noile centre de studii create după războiul de reîntregire".

Trebuie ca istoria să devină una de sinteză în care nu mai poate fi vorba de o istorie economică, politică, religioasă, artistică, ci numai din curgerea continuă a vieții, așa cum o imaginase Michelet și cum va fi înțeleasă de marii constructori ai istoriografiei, istoricul îndeplinind un rol de comentator, de judecător, pendulându-se în epocă tot timpul între și pentru recuperarea izvoarelor și restituiri evenimentiale; și inițiativa unor sistematizări teoretice, abordate în capitolul: "Dimensiunea teoretică".

Într-un fel istoricul prin faptele relatate se povestește pe sine, ca în reflecția cunoscută a lui Bernard Shaw: "Nu poți crea nimic decât pe tine însuși", ceea ce mă determină să mă întorc, în încheiere, din nou, la Nicolae Iorga care spunea că: "[...] trebuie să plecăm în toate de la cunoștința de noi înșine, de la cea mai deplină și serioasă cunoștință a tuturor puterilor și slăbiciunilor noastre".

Oricum *Istorie și istorici în România interbelică* este o carte a ideilor, a istoriei ideilor istorice, a filozofiei istoriei, dar mai ales este o carte pentru reliefaarea condiției noastre în istorie.